

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

تأثیر کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای بر تحول حقوق تسلیحات متعارف

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسین شریفی طرازکوهی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سیدقاسم زمانی

نگارنده:

سدیف قوی دل کوشالی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بین الملل

شهریور ۱۳۸۹

تقدیم به:

مادر و پدر عزیزم که در زندگی هرچه دارم ثمره‌ی تلاش‌های آنهاست.

با صمیمانه‌ترین سپاسها:

از استاد دکتر حسین شریفی طرازکوهی که با راهنمایی ایشان توانستم بار این تحقیق را

به سر منزل مقصود برسانم

و

استاد دکتر سید قاسم زمانی که حاصل این وجیزه جز با عنایت خاص ایشان به ثمر نمی-

نشست.

با قدردانی از آقایان دکتر بیگدلی، دکتر حبیبی، دکتر داشاب و دیگر اساتیدی که به

نور دانش آنها مسیر کارشناسی ارشد را به مقصد رساندم

و

با تشکر از خانم تیوا کامران و آقای پوریا عسگری کارکنان کمیته بین المللی صلیب

سرخ در تهران که مرا در گردآوری منابع این تحقیق یاری رساندند.

فهرست مطالب :

عنوان	صفحه
طرح تحقیق	۱
بیان مسئله	۱
سوال تحقیق	۸
پیشینه تحقیق	۸
فرضیه‌ها	۹
تعریف مفاهیم	۱۰
مشکلات تحقیق	۱۱
روش تحقیق و نحوه گردآوری مطالب	۱۱
نقطه تمرکز	۱۱
سازماندهی تحقیق	۱۱
بخش اول- کلیات	۱۳
درآمد	۱۴
گفتار اول- سیر جریان‌ات خلع سلاح و کنترل تسلیحات	۱۶
گفتار دوم- تقابل مفاهیم «امنیت ملی» و «امنیت انسانی»	۲۰
بند اول- پارامتر امنیت ملی: مانع اصلی بر سر راه خلع سلاح سنتی	۲۱
بند دوم- ظهور مفهوم «امنیت انسانی» به مثابه راهی برای خروج از بن بست	۲۳
گفتار سوم- تاریخچه کاربرد بمبهای خوشه‌ای در مخاصمات مسلحانه	۲۵

بخش دوم- کنوانسیون بمب‌های خوشه‌ای و حقوق تسلیحات متعارف	۳۱
فصل اول- سیر معاهدات مربوط به سلاحهای متعارف	۳۲
گفتار اول- سیر معاهدات تسلیحاتی تا قبل از انعقاد کنوانسیون بمب‌های خوشه‌ای	۳۲
بند اول- اعلامیه سن پترزبورگ	۳۲
بند دوم- اعلامیه بروکسل	۳۴
بند سوم- کنفرانس‌های صلح لاهه ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷	۳۶
بند چهارم- کنوانسیون‌های ۴ گانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷	۳۸
بند پنجم- کنوانسیون ۱۹۸۰ در مور برخی سلاح‌های متعارف و پروتکل‌های منضم به آن	۴۰
۱- پروتکل راجع به تراشه‌ها یا ترکشهای غیرقابل کشف	۴۲
۲- پروتکل راجع به ممنوعیت یا محدودیت کاربرد مین‌ها، تله‌های انفجاری و دیگر وسایل انفجاری	۴۳
۳- پروتکل راجع به ممنوعیت یا محدودیت استفاده از مهمات یا سلاح‌های آتش‌زا	۴۵
۴- پروتکل راجع به ممنوعیت استفاده از سلاحهای لیزری کور کننده	۴۶
۵- پروتکل مربوط به بقایا و آثار انفجاری جنگ	۴۷
بند ششم- کنوانسیون منع مین ۱۹۹۷	۵۰
گفتار دوم- سیر کنوانسیون بمب‌های خوشه‌ای	۵۲
بند اول- تعریف بمب خوشه‌ای	۵۳
بند دوم- روند تصویب کنوانسیون بمب‌های خوشه‌ای	۵۵

۱- ایجاد ممنوعیت برای بمبهای خوشه‌ای در چارچوب کنوانسیون سلاح‌های	
متعارف	۵۷
۲- پروسه اسلو	۵۸
فصل دوم- بررسی تحلیلی کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای	۶۲
گفتار اول- مشروعیت کاربرد بمبهای خوشه‌ای از دید رویه بین المللی و کنوانسیون	
بمبهای خوشه‌ای	۶۳
بند اول- مشروعیت کاربرد بمبهای خوشه‌ای از دید رویه بین المللی	۶۳
۱- کیس مارتیچ	۶۴
۲- کمیسیون دعاوی اریتره- اتیوپی	۶۶
۳- کمیسیون تحقیق سازمان ملل در مورد لبنان	۶۷
بند دوم- مشروعیت کاربرد بمبهای خوشه‌ای از دید کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای ...	۷۰
گفتار دوم- اصول و قواعد مقرر در کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای	۷۳
بند اول- توسعه قلمرو معاهدات تسلیحاتی پیشین	۷۴
بند دوم- کمک به قربانی	۷۶
بند سوم- انهدام ذخایر و انباشتها	۸۳
بند چهارم- پاک سازی وانهدام بقایای بمب خوشه‌ای	۸۵
بند پنجم- ارتباط با دول غیر عضو کنوانسیون	۸۸
بند ششم- گروه‌های نظامی غیردولتی	۹۲
نتیجه گیری	۹۸

منابع و مأخذ ١٠٢

ضمیمه

طرح تحقیق

بیان مسئله: یکی از اصول اساسی حقوق بین الملل معاصر، تحریم جنگ و منع توسل به زور است. جنگ و توسل به زور که در دوران گذشته و به لحاظ حقوق بین الملل کلاسیک، اصل حاکم بر روابط میان کشورها بوده، امروزه هم چون عامل مخرب روابط بین الملل و در نتیجه ناقض مقررات حقوق بین الملل شناخته شده است. متأسفانه امروزه قاعده منع توسل به زور و تحریم جنگ نتوانسته است کارایی لازم را در مناسبات بین المللی داشته باشد. از این رو لازم آمده است تا مداخلات مسلحانه بین المللی، با وجود ممنوعیت توسل به آنها، در چارچوب حقوقی قرار بگیرد و در نتیجه، جنگ دارای مفهومی حقوقی شود.^۱

با یک نگاه اجمالی به تاریخ معاصر درمی یابیم که متأسفانه جنگ به طور قطعی و کامل از صحنه زندگی رخت برنبرسته است و امکان وقوع جنگ در هر لحظه، به دلیل نقض تعهدات مربوط از جانب هریک از کشورها باقی است. بنابراین لازم است حداقل جریان جنگ را تابع مقررات حقوقی نمود تا آنجا که بتوان خطرات و خسارات ناشی از آن را محدود ساخت.^۲

امروزه با پیشرفت علم و تکنولوژی به خصوص در چند دهه اخیر، از یک طرف شاهد کارکرد مثبت آن در زندگی بشر هستیم؛ از جمله در درمان بیماریها و استفاده بهینه تر از منابع طبیعی، و از طرف دیگر نظاره گر اثرات مخربی هستیم که از کارکرد

۱. محمد رضا ضیائی بیگدلی، حقوق جنگ، (تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ دوم، ۱۳۸۰)، ص ۱.

۲. همان، ص ۷۷.

سوء تکنولوژی ایجاد می‌شوند، برای مثال می‌توان به اثرات منفی ناشی از تکنولوژی در تولید جنگ افزارهای مدرن و با قابلیت تخریبی بالا اشاره کرد.

برای رفع نگرانی‌های موجود از وقوع مخاصمات مسلحانه و استفاده از جنگ افزارهای مدرن و پیشرفته در جنگها بایستی به بررسی اصول و مقررات موجود در حقوق بین الملل پردازیم تا پی ببریم چه ممنوعیتها و محدودیت‌هایی در این زمینه موجود هستند و برای گسترش این ممنوعیتها و محدودیتها چه اقداماتی باید صورت گیرند.

قابل ذکر می باشد که حقوق تسلیحات به عنوان شاخه‌ای از حقوق بین الملل، دربردارنده مجموعه مقررات و قوانینی است که نحوه استفاده و کاربرد سلاحها را مشخص و محدودیتها و تزییقات وارده بر تولید، توسعه، انباشت و کارکرد سلاحها را تعیین می‌کند. این مجموعه قوانین و مقررات زمان صلح و زمان مخاصمه مسلحانه هر دو را تحت پوشش قرار می‌دهد؛ بدین ترتیب که کشورها در هنگام صلح باید مقررات مربوط به تولید، توسعه، انباشت و ذخیره سازی سلاحها را مرعی بدانند و در حین مخاصمه مسلحانه نیز مجاز به کاربرد هر نوع سلاحی و به هر ترتیبی که مقتضی بدانند، نیستند.¹

تسلیحات خود به دو دسته «سلاحهای متعارف» و «سلاحهای غیرمتعارف» تقسیم بندی می‌شوند. تسلیحات غیرمتعارف یا سلاحهای انهدام فراگیر دارای قابلیت تخریبی وسیع و بالایی هستند که البته از موضوع بحث ما خارج هستند. در این تحقیق به بررسی

¹ . William H. Boothby, **Weapons and the law of Armed Conflict**, (New York: Oxford University Press, 2009), P. 1.

تسلیحات متعارف و به خصوص نوع خاصی از آنها با عنوان «بمبهای خوشه‌ای» می‌پردازیم.

تسلیحات متعارف از جمله وسایل وحشیانه یا خشونت بار هستند که خارج از طبقه بندی مربوط به سایر سلاحها از جمله سلاحهای شیمیایی، بیولوژیکی، هسته‌ای و سایر سلاحهای انهدام فراگیر (جمعی) هستند. البته این تعریف، تعریف رضایت بخشی نیست چرا که سلاحهای غیرمتعارف دارای حد و مرز مشخصی نمی‌باشند. به هر حال گفته می‌شود که تسلیحات متعارف آن دسته از تسلیحات هستند که در «سایر مقوله‌ها» نمی‌گنجند.^۱

سلاحهای متعارف، مخصوصاً انواع جدید آنها، سلاحهایی هستند که قبل از هرچیز، هدفشان لطمه به اشخاص می‌باشد و بر تاسیسات و استحکامات نظامی اثر نمی‌گذارند. در نتیجه فقط یک کیسه شن به ضخامت ده سانتی متر قادر است سد راه آنها گردد. تنها جایی که آنها به راحتی می‌توانند نفوذ کنند، گوشت بدن انسان یا حیوان بدون محافظ است.^۲

دولتها درخصوص پذیرش محدودیتهای وارده بر تسلیحات غیرمتعارف انعطاف بیشتری به خرج داده‌اند چرا که بشریت تاکنون خسارات بسیاری را از جانب سلاحهای انهدام فراگیر متحمل شده است؛ این نوع سلاحها با توجه به گستره و بردی که دارند خسارات فراوانی را به جای می‌گذارند. از جمله این محدودیتهای می‌توان به انعقاد

^۱ . Ingrid Detter, *The law of War*, (Cambridge: Cambridge University Press, Second Edition, 2000), P. 214.

^۲ محمد رضا ضیائی بیگدلی، حقوق جنگ، (ضمیمه)، (تهران انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ اول، ۱۳۸۱)، ص ۸.

معاهدات مختلف مانند معاهده منع گسترش سلاحهای هسته‌ای یا کنوانسیون منع توسعه، تولید، ذخیره و به کارگیری سلاحهای شیمیایی و انهدام آنها اشاره کرد؛ اما درخصوص محدودیت‌های وارده بر کاربرد تسلیحات متعارف دولتها بیشتر مقاومت نشان می‌دهند.^۱ با این حال باید اشاره گردد که در سالهای اخیر شاهد گسترش ممنوعیت‌ها و محدودیت‌هایی درخصوص تسلیحات متعارف هستیم. درواقع تا پیش از سال ۱۹۸۰ و انعقاد عهدنامه ژنو در مورد «ممنوعیتها و محدودیت‌های کاربرد برخی سلاحهای متعارف که قادرند منجر به صدمات جبران ناپذیر یا آثار نامشخص گردند»، این نوع سلاحها تحت پوشش هیچ نوع ممنوعیت خاصی به جز اصول قدیمی سن پترزبورگ و لاهه نبودند.^۲ اعلامیه سن پترزبورگ مورخ ۱۱ دسامبر ۱۸۶۸ اولین سندی است که به صراحت استعمال گلوله‌های انفجاری کالیبر کوچک را منع می‌کند. اعلامیه مذکور فقط اشاره به گلوله‌هایی دارد که ضمن خاصیت پرتاب شونده و وزن آنها کمتر از ۴۰۰ گرم و محتوی مواد منفجره یا آتش زا بوده و بر اثر اصابت به هدف خود به خود منفجر می‌شوند و موجب جراحات شدید، بیماریهای روانی، وارد آوردن شوک، از دست رفتن مایعات بدن و عفونت می‌شوند.^۳

از انواع دیگر گلوله‌های انفجاری، گلوله‌های دام- دام است که اعلامیه‌های کنفرانس لاهه مورخ ۲۹ ژوئیه ۱۸۹۹ به ممنوعیت آنها تصریح دارد. خاصیت این نوع

^۱ زهرا نوع پرست، «مین‌های ضد نفر، با نگرشی بر مشکلات فراروی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، سال چهاردهم (پاییز ۱۳۷۶)، ص ۷۸۸.

^۲ محمد رضا ضیائی بیگدلی، همان.

^۳ دیتر فلک، حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه، ترجمه قاسم زمانی و دیگران، (تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، چاپ اول، ۱۳۸۷)، ص ۱۷۱.

گلوله‌های پرتاب شونده این است که بلافاصله پس از اصابت به بدن منفجر یا در بدن انسان باز شده و باعث پارگی و جراحت شدیدتری نسبت به سایر انواع گلوله‌ها می‌شوند.^۱

نوعی دیگر از گلوله‌های انفجاری که ممنوعیت آنها در کنفرانس ۱۸۹۹ لاهه مطرح و موجب صدور اعلامیه خاصی در آن زمینه شد، گلوله‌هایی است که از فراز آسمان و از بالن پرتاب شده و پس از برخورد به هدف منفجر می‌شوند. این ممنوعیت بار دیگر در کنفرانس دوم لاهه در سال ۱۹۰۷ مورد تایید قرار گرفت.^۲

قدم اصلی در زمینه محدودیت وارده بر تسلیحات متعارف با انعقاد کنوانسیون برخی سلاحهای متعارف ۱۹۸۰ و پروتکل‌های الحاقی به آن برداشته شد. مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۷۲ از دبیر کل خواست تا امکان ایجاد محدودیت‌هایی را در مورد کاربرد بعضی از تسلیحات مورد نظر قرار دهد. به دنبال کنفرانس بین المللی «تصدیق مجدد توسعه حقوق بشردوستانه در برخوردهای مسلحانه» (۱۹۷۴)، دو کنفرانس تخصصی برگزار شد تا موضوع استفاده از بعضی تسلیحات خاص متعارف را مورد بررسی قرار دهد. به دنبال آن کمیته ویژه تسلیحات متعارف ایجاد گردید و از سال ۱۹۷۴ تا ۱۹۷۷ بحثهای تخصصی در این باره ادامه یافت. کنفرانسهایی نیز در لوسون و لوگانو در سالهای ۱۹۷۴ و ۱۹۷۶ برگزار شد. در ختم کنفرانس «تصدیق مجدد توسعه حقوق بشردوستانه در برخوردهای مسلحانه» کمیته ویژه تسلیحات متعارف نتوانست به

^۱ همان، ص ۱۷۲.

^۲ محمد رضا ضیائی بیگدلی، حقوق جنگ، همان، صص ۱۶۶-۱۶۵.

موفقیته دست یابد، ولی کنفرانس مزبور مقرر داشت تا قبل از پایان سال ۱۹۷۹، طرح کنوانسیون درباره بعضی از تسلیحات متعارف آماده شود. پس از دو نشست مقدماتی، در اکتبر ۱۹۸۰، توافقی جهت انعقاد یک کنوانسیون و سه پروتکل ملحقه حاصل شد. این کنوانسیون بر پایه دو اصل عرفی اساسی حقوق جنگ تدوین شده است: ۱- انتخاب وسیله ضربه زدن به دشمن نامحدود نیست؛ ۲- استفاده از تسلیحات و موادی که موجبات رنج غیرلازم را فراهم می‌آورند، ممنوع است.^۱

این کنوانسیون در ۲ دسامبر ۱۹۸۳ لازم الاجرا شد و ضمیمه‌ای به کنوانسیونهای ۴ گانه ژنو است.^۲ البته در ۱۳ اکتبر ۱۹۹۵ در بازنگری کنوانسیون سلاحهای متعارف در وین پروتکل دیگری (پروتکل چهارم) به کنوانسیون ضمیمه شد که دربرگیرنده موضوع سلاحهای لیزری کورکننده است. همچنین در ۲۸ نوامبر ۲۰۰۳ در ژنو پروتکل الحاقی پنجم با موضوع بقایا و آثار انفجارپذیر جنگ ضمیمه کنوانسیون شد.^۳

قدم بعدی که در زمینه محدودیت یا ممنوعیت وارده بر استفاده از تسلیحات متعارف برداشته شد، انعقاد کنوانسیون ممنوعیت استفاده از بمبهای خوشه‌ای است. در واقع موضوع «بمبهای خوشه‌ای»^۴ یک موضوع مهم بشردوستانه در طول دهه‌های متمادین بوده است. بمبهای خوشه‌ای در طول این دهه‌ها تبدیل به یک مشکل جدی گردیده‌اند. البته کاربرد بمبهای خوشه‌ای تنها موضوع نگران کننده در حوزه استفاده از

^۱. عالیله ارفعی و محمود مسائلی، جنگ و صلح از دیدگاه حقوق و روابط بین الملل، (تهران: وزارت امور خارجه، موسسه چاپ و انتشارات، چاپ اول، ۱۳۷۱)، ص ۱۲۲.

^۲. [http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/p0811\\$file/icrc_022_0811.pdf](http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/p0811$file/icrc_022_0811.pdf) (last visited 15/10/2009).

^۳. Ibid.

^۴. Cluster Munition.

تسلیحات در مخاصمات مسلحانه، نیست. با اینحال، در سالهای اخیر، به علت اثرات مخربی که از کاربرد این سلاحها ایجاد می‌شوند، به عنوان طلایه دار و صف مقدم مباحثات بین المللی در زمینه شیوه‌ها و وسایل جنگیدن مطرح گردیده‌اند.

بمب‌های خوشه‌ای بار سنگینی را بر دوش غیرنظامیان در طول مخاصمه مسلحانه گذاشته‌اند و حتی پس از پایان جنگ این روند همچنان ادامه داشته است. این بمبها به گونه‌ای طراحی می‌شوند که در طول مخاصمه مسلحانه اثرات مخربی داشته باشند. بمبهای مذکور تعداد زیادی «تکه بمبهای انفجاری»^۱ را بر روی مناطق گسترده‌ای به منظور نابودی اهداف نظامی پخش و پراکنده می‌کنند. این تکه بمبها باعث آسیب و جراحت فراوانی بر روی غیرنظامیان در زمانی که اهداف نظامی و غیرنظامی در منطقه مورد هدف ممزوج و ترکیب هستند، می‌گردند.^۲ علاوه بر این، پس از پایان مخاصمه نیز تعداد قابل توجهی از این تکه بمبهایی که پراکنده شده‌اند اما همانگونه که مقصود بوده، منفجر نشده‌اند، مناطق وسیعی را آلوده به مهمات انفجاری کشنده می‌کنند. علت عدم انفجار این تکه بمبها می‌تواند به دلایل ذیل باشد: نقص و عیب سیستم انفجار، خطای تولید، انباشت و ذخیره کردن طولانی مدت این سلاحها و یا به این علت که تکه بمبها بر روی یک سطح نرم پخش شوند نه بر روی یک سطح سخت.^۳ این تکه بمبهای منفجر نشده پس از پایان مخاصمه همچنان مسبب آسیب، جراحت و مرگ تعداد زیادی از غیرنظامیان به خصوص کودکان و همچنین باعث آثار غم‌انگیز اقتصادی و اجتماعی برای کل جامعه

¹ . Submunition

² . 30th International Conference of Red Cross and Red Crescent, **International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts**, Geneva , Switzerland, November 2007.

³ . Nout Van Woudenberg, "The Long and Winding Road Towards an Instrument on cluster Munitions", **Journal of Conflict & Security Law**, Vol. 12, No. 3, (2008), P. 449.

می شوند. کودکان اغلب شیفته شکل و رنگ تکه بمبها شده و ترغیب می‌شوند که آنها را بلند کنند که منجر به از دست دادن بینایی، اعضای بدن و یا مرگ آنها می‌شود. به علاوه، حضور تکه بمبها، کشاورزی و سایر فعالیت‌های ضروری جامعه را مختل کرده و مانع بازسازی و توسعه طرح‌های زیربنایی، جاده‌ای و نیروگاهی می‌گردد.¹ کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای به منظور رفع چنین معضلاتی، اصول و هنجارهای متعددی را در سرتاسر مواد خود مقرر کرده است که در ادامه روند تحقیق به بررسی تفصیلی آنها خواهیم پرداخت.

سوال تحقیق

در راستای مطالب ذکر شده پرسشهای این تحقیق عبارتند از:

سوال اصلی: کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای چه تحولی را در فرآیند تکاملی حقوق تسلیحات متعارف ایجاد کرده است؟

سوال فرعی: دیدگاه‌های مطروحه در مخالفت و موافقت با انعقاد کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای بر چه پایه‌هایی استوار بوده است؟

پیشینه تحقیق

به جهت بکر و جدید بودن موضوع، تحقیقی در این زمینه به نگارش درنیامده است. البته، یک پایان نامه در دانشگاه تهران با عنوان «موازن بین المللی سلاحهای متعارف» و همچنین پایان نامه‌ای در دانشگاه شهید بهشتی تحت عنوان «سلاحهای

¹ . Bonnie Docherty, "Breaking New Ground: The Convention on Cluster Munitions and the Evolution of International Humanitarian Law", *Human Rights Quarterly*, Vol. 31, (2009), P. 938.

ممنوعه در حقوق جنگ» موجود هستند که به علت بررسی موازین و قواعد موجود در زمینه سلاحهای متعارف، با این تحقیق در ارتباط هستند. ضمناً چندین مقاله و کتاب در ارتباط با کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای به نگارش درآمده‌اند و نگارنده به آنها دست یافته است که شرح آنها به ترتیب ذیل است:

1. Tommaso Di Ruzza, "The Convention on Cluster Munition: Towards a Balance between Humanitarian and Military Considerations?", **Military law and the law of War Review**, Vol. 47, No. 3-4, (2008).
2. Nout Van Woudenberg, "The Long and Winding Road Towards an Instrument on cluster Munition", **Journal of Conflict & Security Law**, Vol. 12, No. 3, 2008.
3. GICHD, **Guide to Cluster Munitions**, (Geneva, First Edition, November 2007).
4. GICHD, **Guide to Cluster Munitions**, (Geneva, Second Edition, June 2009).

فرضیه‌ها

در پاسخ به سوالهای تحقیق، فرضیه‌های ذیل قابل ارائه می‌باشند:

فرضیه اصلی: با توجه به اصول و اهداف کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای محدودیت‌های دولت‌های متخاصم در به کارگیری تسلیحات متعارف در حال تکامل، گسترش و تعمیق می‌باشند.

فرضیه فرعی: مخالفت با انعقاد کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای بر اصل کارآمدی این سلاح‌ها و موافقت با انعقاد کنوانسیون بر آثار این سلاح‌ها از حیث عدم امکان تفکیک میان اشخاص نظامی و غیرنظامی و ایراد رنج‌های زاید و غیرضروری مبتنی بوده است.

تعریف مفاهیم

حقوق تسلیحات متعارف = مجموعه مقررات و قوانینی است که نحوه استفاده و کاربرد تسلیحات متعارف را مشخص و محدودیت‌ها و تضيیقات وارده بر تولید، توسعه انباشت و کاربرد این نوع از سلاح‌ها را تعیین می‌کند.^۱

حقوق بشردوستانه بین‌المللی = مجموعه قواعد حقوقی بین‌المللی است که ضمن تعیین حقوق افراد انسانی و کشورهای در مخاصمات مسلحانه، اعم از بین‌المللی و غیربین‌المللی، تکالیف افراد و کشورهای را نیز در آن مخاصمات مشخص می‌کند.^۲

کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای = کنوانسیونی است که در ۳۰ می ۲۰۰۸ در دابلین تنظیم گردید و تمام موارد استفاده، تولید، توسعه، انباشت و انتقال بمبهای خوشه‌ای را ممنوع کرده است.^۳

بمب خوشه‌ای = یک بمب متعارف است که طوری طراحی شده است که از خود ریزتراشه‌های انفجاری که هرکدام کمتر از ۲۰ کیلوگرم وزن دارند را پراکنده یا رها می‌کند، و شامل آن ریزتراشه‌های انفجاری است.^۴

¹. Canadian Council on International Law and the Markland Group, **Treaty Compliance: Some Concerns and Remedies**, (London- The Hague- Boston: Kluwer Law International Publishers, 1998), p.49.

^۲. محمد رضا ضیائی بیگدلی، حقوق جنگ (ضمیمه)، همان، ص ۲.

³. <http://www.clusterconvention.org>.

⁴. Convention on cluster munition, Article II.

مشکلات تحقیق

به جهت تازه و جدید بودن موضوع تحقیق، منابع فارسی در این زمینه موجود نیست و حتی دسترسی به منابع لاتین نیز با دشواری‌هایی روبروست که این مسئله باعث صعوبت کار تحقیق می‌شود.

روش تحقیق و نحوه گردآوری مطالب

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد و نحوه گردآوری مطالب، کتابخانه‌ای است در این تحقیق سعی شده است از منابع نوشتاری شامل کتابها، مجلات نوشته یا الکترونیکی، سایت‌های اینترنتی استفاده گردد.

نقطه تمرکز

در تحقیق پیش رو، در مقام پاسخ به سوالهای مطروحه، به بررسی اصول و موازین مقرر در کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای می‌پردازیم تا پتانسیل این موازین را در توسعه، پیشرفت و تحول اساسی حقوق تسلیحات متعارف در یابیم.

سازماندهی تحقیق

تحقیق حاضر شامل بخشهای ذیل است:

بخش اول تحت عنوان «کلیات» می‌باشد که طی آن ابتدا کلیاتی در مورد حقوق بین الملل تسلیحات بیان می‌گردد؛ سپس تاریخچه‌ای از کاربرد گسترده بمبهای خوشه‌ای در مخاصمات مسلحانه ذکر می‌گردد.

بخش دوم تحت عنوان «کنوانسیون بمبهای خوشه‌ای و حقوق تسلیحات متعارف»

است. در این بخش ابتدائاً سیر معاهدات مربوط به سلاحهای متعارف مورد اشاره قرار

می‌گیرند؛ پس از آن، اصول و موازین مقرر در کنوانسیون بمبهای خوشه ای که زمینه ساز ایجاد تحول در حقوق تسلیحات متعارف هستند، بررسی خواهند شد. در آخر هم نتیجه گیری ارائه می‌شود.

بخش اول

کلیات

درآمد

رسالت طبیعی حقوق موضوعه، سامان دادن به روابط انسان در زندگی اجتماعی است. از آنجا که به رغم تمامی تلاشها و جنبش‌های بشردوستی هنوز بخشی از این روابط به صورت درگیری و مخاصمه نمود دارد، سیستمهای حقوقی نیز ناگزیر باید این روابط و چگونگی اقدام به درگیری و همچنین نوع رفتارهای خصمانه را تنظیم نموده و قاعده مند سازند.^۱

بی تردید مهمترین نیاز هر جامعه برای شکوفایی در ابعاد مختلف، وجود امنیت در آن می باشد و از آنجا که کشورها و جوامع مختلف از امتیازات اقتصادی، نظامی، سیاسی، سرزمینی، ... مختلف برخوردار هستند، به ناچار، دارای منافع امنیتی متفاوتی نیز می باشند. این تفاوت دیدگاه در مورد مسائل امنیتی در خیلی از مواقع به حد و اندازه ای می رسد که خود موجب در گرفتن جنگ و جدال میان آنها شده و امنیت آنها را تخدیش و یا تضعیف می کند. در واقع به هنگام بروز یک مخاصمه مسلحانه، دول درگیر در مخاصمه می‌کوشند تا به هر طریقی دشمن خود را شکست دهند و با بکارگیری همه وسایل و شیوه‌هایی که در اختیار دارند به اهداف نظامی و سیاسی خود نائل شوند. لیکن حقوق بین الملل در تلاش است که اقدامات وحشیانه و غیرانسانی ناشی از این مخاصمات را کنترل کند و درواقع تعادلی میان نیازهای جنگ و ملاحظات انسانی برقرار سازد. بنابراین، کنترل ابزارها و روشهای جنگی یکی از مهمترین مباحث حقوق بین الملل است.

^۱ نادر ساعد، حقوق بشردوستانه و سلاحهای هسته‌ای، کمیته ملی حقوق بشردوستانه، (تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش، چاپ اول، اسفند ۱۳۸۶)، ص ۱۷.